

Марина Женченко, Ярослава Прихода, Ігор Женченко

ВПЛИВ ФАХОВИХ СЕМІНАРІВ, ТРЕНІНГІВ ДЛЯ ВИДАВЦІВ НА РІВЕНЬ ВИДАВНИЧОЇ КУЛЬТУРИ ПІДРУЧНИКІВ ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

На основі порівняльного аналізу видавничої культури підручників для 1, 2 і 3 класів Нової української школи виявлено, наскільки фахові семінари для видавців і редакторів підручників з обговоренням проблем видавничої культури підручників для 1 класу (листопад 2018 р., березень 2019 р.) та для 2 класу (червень 2019 р.) вплинули на якість редакційно-видавничої підготовки підручників для третього класу Нової української школи.

Ключові слова: *видавнича культура; підручник для Нової української школи; дизайн-концепція підручника.*

Maryna Zhenchenko, Yaroslava Prykhoda, Igor Zhenchenko

INFLUENCE OF PROFESSIONAL SEMINARS, TRAININGS FOR PUBLISHERS AT THE LEVEL OF PUBLISHING CULTURE OF TEXTBOOKS FOR THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Based on a comparative analysis of the publishing culture of textbooks for 1st, 2nd and 3rd grades of the New School, it is revealed how professional seminars for publishers and textbook editors discuss the problems of publishing culture of textbooks for 1st grade (November 2018, March 2019) and for the 2nd grade (June 2019) influenced the quality of editorial and publishing preparation of textbooks for the third grade of the New Ukrainian School.

Keywords: *publication culture; textbook for the New Ukrainian school; textbook design concept.*

У жовтні 2018 року відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [1] за підтримки Міністерства освіти і науки України та міжнародного проекту «Фінська підтримка реформи української школи “Навчаємось разом / LearningTogether”» ми розпочали комплексне дослідження видавничої культури підручників для Нової української школи (НУШ).

Згідно із вимогами до науково-методичної та дизайнерської експертизи, визначеними в «Інструктивно-методичних матеріалах для проведення експертами експертизи електронних версій проектів підручників» для 2 класу [2] і для 4 класу [3] видавничу культуру підручників для 1–3 класів НУШ проаналізовано за трьома блоками:

1) системність, логічність та послідовність викладу навчального матеріалу, розкриття основних наукових положень, збалансованість у структуруванні навчального матеріалу (Марина Женченко);

2) доступність та зрозумілість текстів підручника, відповідність їх нормам літературної мови (Ярослава Прихода);

3) доречність, сучасність та логічне розміщення ілюстративного матеріалу як самостійного або додаткового джерела інформації; доречність, сучасність оформлення обкладинки підручника (Ігор Женченко).

Аналіз підручників відбувався в кілька етапів.

Перший етап (аналіз 32 підручників для 1 класу НУШ, жовтень 2018 р. — січень 2019 р.). Результати було презентовано під час Всеукраїнського науково-практичного семінару «Новий підручник для Нової української школи: вимоги, критерії оцінювання, оформлення», організованого 22 листопада 2018 р. Інститутом модернізації змісту осві-

ти для авторів і видавців, які працювали над підручниками для другого класу Нової української школи [4], тренінгового навчання для експертів, які оцінювали підручники для другого класу Нової української школи (21–23 січня 2019 р.), організованого в межах роботи третього кластера міжнародного проекту «Фінська підтримка реформи української школи “Навчаємось разом / LearningTogether”» та частково оприлюднено у статтях «Підручники для Нової української школи як засіб ефективної освітньої комунікації: дискурс-аналіз і проблеми культури видання» [5] та «Проблеми дизайн-концепції сучасних підручників для нової української школи» [6]. Опубліковані статті було розміщено на сайті «Асоціації українських редакторів»¹, у групі Асоціації українських видавців і книгорозповсюджувачів у фейсбуці, яка об'єднує видавців навчальної літератури, та в закритій групі «Новий український підручник», до якої входять вчителі, долучені до експертизи сучасних підручників. Це дало змогу ознайомити із результатами дослідження широке коло видавців, редакторів та експертів.

Про видавничу культуру підручників для 1 класу НУШ на семінарі «Новий український підручник для Нової української школи» (12–14 березня 2019 р.) розповідали видавцям також фахівці Української академії друкарства Н. Зелінська та Г. Листвак. Матеріали дослідження оприлюднено у статті «Видавнича культура шкільного підручника: редакторські та дизайнерські аспекти» [7].

Другий етап (аналіз 41 підручника для 2 класу НУШ (лютий 2019 р. — червень 2019 р.). Результати аналізу було представлено на тренінгу для видавців підручників, які працювали над підручниками для 3 класу НУШ, на Міжнародному семінарі «Новий український підручник: Зазир-

¹ Видавнича культура підручників для першого класу НУШ: проблеми редагування та дизайну // Асоціація українських редакторів : блог. URL: <https://www.uaredactor.com.ua/vy-davnycha-kultura-pidruchnykv-dlya-p/> (дата звернення: 20.04.2021).

нути за небокрай» (Київ, 5–7 червня 2019 р.), проведеному у межах міжнародного проєкту «Фінська підтримка реформи української школи “Навчаємось разом / LearningTogether”».

Третій етап (аналіз 39 підручників для 3 класу НУШ (грудень 2020 р. — квітень 2021 р.). Результати аналізу було презентовано під час онлайн-тренінгу для потенційних експертів, яких готує МОНУ спільно з Українським інститутом розвитку освіти за підтримки міжнародного проєкту «Фінська підтримка реформи української школи “Навчаємось разом / LearningTogether”» (15 квітня, 22 квітня 2021 р.).

Для простеження динаміки змін і пошуку відповіді на запитання, чи впливає обговорення результатів комплексного дослідження підручників для НУШ на фахових семінарах і тренінгах для авторів і видавців підручників на рівень видавничої культури підручників, ми проаналізували підручники для 3 класу НУШ у контексті того, наскільки видавці взяли до уваги озвучені під час названих вище семінарів і тренінгів зауважень та пропозицій щодо поліпшення якості підручників для 1 і 2 класів НУШ, та виявили позитивну динаміку, зокрема:

1) **автори й видавці перестали плутати передмову і вступ та вже не називають «Вступом»** текст, який розповідає учням, що нового вони дізнаються з книги, на що їм потрібно звернути увагу під час роботи з підручником тощо [5, с. 59];

2) **окремі персонажі «заговорили» й почали комунікувати з учнями**, наприклад песик Радик з підручників «Математика» для 2 і 3 класів (Київ : Ранок, 2019, 2020), а **в деяких підручниках з'явилися нові персонажі**, використання яких логічно вмотивовано, оскільки кожен із них має власну функцію та сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу: Гаджик, Читалочка та Щебетучник у підручниках «Українська мова та читання» для 2 і 3 класів (Київ : Оріон, 2019, 2020);

3) у підручниках з математики для 3 класу В. Бевз та Д. Васильєвої (Київ : ВД «Освіта» 2020) та С. Скворцової та О. Онопрієнко (Харків : Ранок, 2020) **виправлено проблеми логічності та послідовності викладу навчального матеріалу**, які були в підручниках для 1 і 2 класу цих же авторів (назви рубрик у тексті не збігалися з назвами у змісті, назви розділів повторювалися, не було назв окремих кроків, порушено співвідповідність заголовків у деяких темах тощо);

4) **мова підручників стала помітно «олюднена»** (більше звертань до учнів і в передмовах, і в завданнях, більше діалогів, спонукальних речень, речень з особовими займенниками), поменшало штампів, канцеляризмів, радянізмів; **осучаснено речення** у вправах з української мови;

5) **належно дібрано/адаптовано вторинні тексти**, у них більше світу й України (до прикладу, підручники видавництва «Оріон», «Ранок»);

6) **з'явилося більше текстів про дітей з інвалідністю** (додано ті тексти, які було рекомендовано на семінарах);

7) **удосконалено/вилучено тексти біографічних довідок письменників**;

8) **побільшало реальних, пізнавально-розвиткових, україноорієнтованих текстів задач**;

9) **видавці почали звертати увагу на перевантаження кольоровими плашками, зображеннями, які не стосуються змісту, простору сторінки та розгортку**. Наприклад, у підручнику «Математика» для 3 класу видавництва «Оріон» кольорову плашку із візерунками залишили лише в нижньому колонтитулі (у підручнику для 2 класу такі плашки обрамляли сторінку з усіх боків, що відволікало від сприйняття навчального матеріалу) (Київ : Оріон, 2020). Зникли також і «жабка з мухою та курчата, що дзьобають зерно», які повторювалися у підручнику для 2 класу «на кожній (!) сторінці видання без жодної потреби» [7, с. 67].

Проте, на жаль, є й багато випадків, коли логічні, мовностилістичні огріхи підручників для 1 класу тиражуються від року до року. Докладному аналізу недоліків підручни-

ків для 2 і 3 класів НУШ присвячено нашу статтю «Проблеми видавничої культури підручників для 2 і 3 класів НУШ» (подано до друку).

Аналіз видавничої культури підручників для 3 класу НУШ порівняно із підручниками для 1 і 2 класів НУШ, недоробки яких було обговорено під час фахових семінарів і тренінгів для видавців, дає всі підстави говорити про позитивний вплив таких семінарів і тренінгів на рівень видавничої культури шкільних підручників. Якість контенту підручників помітно підвищилась, видавці зробили належні висновки з аналізу науковців, і їхні старання помітні. Це тішить. Утім структурування підручників, добір текстів, культура мови, якість та гармонізація ілюстративного й текстового матеріалу надалі потребують пильної уваги, концентрації зусиль підручникотворців, експертів та науковців. Розв'язати проблеми якісного підручникотворення можна тільки за комплексного підходу, з урахуванням цільової аудиторії, її щораз нових зацікавлень, іншої техніки концентрації уваги, зміни парадигми навчання школярів в умовах пандемії.

Фахові семінари і тренінги також засвідчили, що видавці, редактори, експерти відчували потребу в знаннях (про це свідчать їхні звертання до тренерів по консультативну допомогу). Вважаємо, що навчання редакторів, авторів (цикли семінарів, тренінгів із пропрацюванням конкретних підручників!!!) має бути системним. Над цим варто працювати вже, адже матеріали досліджень, рекомендації науковців мають стати «джерелом натхнення» для підручникотворців 2023–2024–2025 років, коли вони готуватимуть нові підручники для 1–3 класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Мі-

ністрів України № 988-р від 14 грудня 2016 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> (дата звернення: 12.04.2021).

2. Про затвердження інструктивно-методичних матеріалів для проведення експертами експертиз електронних версій проектів підручників : Наказ Міністерства освіти і науки України № 1183 від 02.11.2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-instruktivno-metodichnih-materialiv-dlya-provedennya-ekspertami-ekspertiz-elektronnih-versij-proektiv-pidruchnikiv> (дата звернення: 12.04.2021).

3. Інструктивно-методичні матеріали для проведення експертами експертиз електронних версій проектів підручників (крім електронних) для здобувачів повної загальної середньої освіти і педагогічних працівників (4 клас) : затверджено Наказом державної установи «Український інститут розвитку освіти» від 03 серпня № 38-012. URL: <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/instruktivno-metodichni-materiali-dlya-provedennya-ekspertami-ekspertiz-elektronnih-versij-pro%D1%94ktiv-pid-1.pdf> (дата звернення: 12.04.2021).

4. Яким має бути новий підручник для Нової української школи? / Інститут модернізації змісту освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/2018/11/23/yakym-maie-butyu-novyyu-pidruchnyk-dlia-novoi-ukrains-koi-shkoly/> (дата звернення: 12.04.2021).

5. Женченко М. І., Женченко І. В., Прихода Я. В., Харламова Т. Б. Підручники для Нової української школи як засіб ефективної освітньої комунікації: дискурс-аналіз і проблеми культури видання // Актуальні питання масової комунікації. 2019. Т. 25. С. 46–60.

6. Женченко І. В. Проблеми дизайн-концепції сучасних підручників для нової української школи // Поліграфічні, мультимедійні та web-технології: тези доп. IV Міжнар. наук.-техн. конф. (14–17 травня 2019, м. Харків) / редкол.: В. П. Ткаченко, І. Б. Чеботарьова, О. В. Вовк та ін. Харків: «Друкарня Мадрид», 2019. Т. 1. С. 160–163.

7. Зелінська Н., Листвак Г. Видавнича культура шкільного підручника: редакторські та дизайнерські аспекти // Поліграфія та видавнича справа. 2019. № 2 (78). С. 63–76.